

Keywords: *Podillya cuisine, popular food, bread, borshch, vegetables, pig fat, culinary processing.*

Т.Е.Веселовская

Народная кулинария – культурное наследие подолян

Освещаются особенности питания населения Подолии, которые зависят от географического расположения, природной среды, времени года, религии, социального положения сельских и городских жителей. Показано, что хлеб занимал значительное место в питании населения Подолии, а также был значимым в традициях и обрядах. Обращается внимание на особенности кулинарной обработки. Указывается, что для подольской кухни характерно использование мучных изделий.

Отмечено, что в украинской и подольской кухнях преимущественно используются в рационе овощи, из которых готовили ежедневные блюда: борщи, драники и др. Обращается внимание на популярность свинины, из которой готовили вкусные праздничные блюда, и сала, которое по праву считается национальным продуктом.

Обращается внимание на упадок украинской кухни и пути ее возрождения.

Ключевые слова: *подольская кухня, народная еда, хлеб, борщ, овощи, сало, кулинарная обработка.*

Одержано 15 вересня 2017 року

УДК 391:800.879

Л.А.Іваневич

Локальні особливості традиційного дитячого строю українців Поділля

У результаті аналізу та систематизації праць таких учених і етнографів ХХ – поч. ХХІ ст., як: Я.Головацький, П.Чубинський, Х.Вовк, В.Білецька, К.Матейко, Я.Кожолянко, М.Костишена, Т.Ніколаєва, Г.Кожолянко, М.Білан, Г.Стельмащук, З.Васіна, О.Федорчук, О.Косміна, Г.Врочинська, В.Косаківський, Н.Гурошева, Л.Гальчевська та Л.Іваневич у статті досліджено проблему вивчення традиційного дитячого строю українців Поділля ХІХ – поч. ХХ ст.

Джерелами роботи є матеріали опрацьованих власноруч фондкових колекцій подільської ноші Національного музею українського декоративного мистецтва України, Національного музею народної архітектури та побуту України та Українського центру народної культури “Музей Івана Гончара” (Київ), Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАНУ, Національного музею ім. А.Шептицького (м. Львів), Вінницького, Тернопільського, Хмельницького й Чернівецького обласних краєзнавчих музеїв та інших музеїв.

Вперше подається спроба визначення регіональних і локальних особливостей народного дитячого вбрання українців усіх субрегіонів Поділля, а саме Буковинського, Західного, Східного та Центрального. Дослідження показує, що традиційні дитячі костюми були фактично малою копією дорослих жіночих і чоловічих стройв та містили ті ж самі складові елементи. З огляду на цей факт основна відмінність між дитячими комплексами вбрання різних локальних зон Поділля полягала у використанні сорочок, вишитих характерними субрегіонам техніками з відповідними орнаментами та кольоровою гамою. Також децю різнилися дитячі ансамблі й своїми притаманними поясними й плечовими виробами, головними уборами, взуттям, прикрасами та подекуди доповненнями до одягу.

Ключові слова: *традиційний дитячий костюм, українці Поділля, субрегіони, локальні особливості, натільний, поясний, плечовий і верхній одяг, головні убори, взуття, прикраси, пояси, доповнення до одягу.*

Досліджуючи характерні риси народної ноші дорослої частини населення українців, вітчизняні етнографи, історики, краєзнавці та мистецтвознавці ще наприкінці XIX ст. звернули свою увагу й на проблематику дитячого одягу. Загалом у науковому колі доконаним є той факт, що традиційне українське дитяче вбрання було малою копією дорослих чоловічого та жіночого костюмів. Тому важливим напрямком у цьому плані є вивчення саме регіональних і локальних (субрегіональних) ознак подільських народних дитячих стройв.

Аналіз історіографії свідчить, що певну інформацію щодо традиційних дитячих комплексів убрання України в цілому та Поділля, зокрема, частково містять праці наступних вітчизняних науковців й етнографів кінця XIX – початку ХХІ ст.: Я.Головацького [8], П.Чубинського [29], Х.Вовка [5], В.Білецької [2], К.Матейко [24; 25], Я.Кожолянка [20], М.Костишеної [23], Т.Ніколаєвої [26; 27], Г.Кожолянка [19], М.Білан і Г.Стельмашук [1], З.Васіної [4], О.Федорчук [30], О.Космінної [22], Г.Врочинської [6], Г.Стельмашук [28] та В.Косаківського [21]. Окремі відомості про дитячу ношу подолян подані у статтях Н.Гурошевої [9], Л.Гальчевської [7], Г.Кожолянка [18], Л.Іваневич [11; 12; 13; 14; 15; 16] та в альбомі Л.Волинець [3].

Натомість джерельна база роботи опирається на власноруч опрацьовані матеріали фондкових колекцій подільських традиційних стройв Національного музею українського народного декоративного мистецтва України [42], Націо-

нального музею народної архітектури та побуту України [41], Українського центру народної культури “Музей Івана Гончара” [47] (м. Київ), Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України [37], Національного музею ім. А.Шептицького [40] (м. Львів), Вінницького [32], Житомирського [35], Тернопільського [44], Хмельницького [48] та Чернівецького [51] обласних краєзнавчих музеїв, Вінницького [33] й Чернівецького [52] обласних художніх музеїв, Чернівецького музею народної архітектури та побуту [50], Одеського державного історико-краєзнавчого музею [43], Борщівського обласного краєзнавчого музею (Тернопільщина) [31], державного історико-культурного заповідника “Межибіж” [34], Кам’янець-Подільського державного історичного музею-заповідника [36] і навчально-наукової лабораторії етнології Кам’янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка [38] (Хмельниччина), Тиврівського [45] й Тульчинського [46] районних краєзнавчих музеїв (Вінниччина), навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського [39], Хотинського історичного музею (Чернівецьчина) [49]. Беручи за підґрунтя дослідження подані історіографію й джерельну базу, розкриємо нижче регіональні та локальні особливості народних дитячих костюмів українців Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля [12, с. 97-98] XIX – початку XX ст.

Як підтверджують музейні експонати та стародавні світлини, дитяче народне вбрання подолян (немовлят, малюків 1,5-6 років, дівчаток і хлопчиків молодшого віку від 7 до 10 років, підлітків 11–12 років, дівчат і юнаків 13–17 років) [10; 44, Т–497, 505, 1428, 2989, 8532, 8945] у своїй більшості в основних одягових компонентах віддзеркалювало дорослі відповідно жіночі й чоловічі комплекси. Тому кожен елемент дитячої носії мав схожі риси в типах матеріалів, різновидах крою, прийомах декорування (в т. ч. техніках, орнаментальних мотивах і колористиці), способах носіння та формування в цілісні ансамблі. Причому дитячі святкові стріи аналогічно, як і дорослі відрізнялися від буденних насамперед кращою якістю матеріалу (наприклад, тоншим і білішим полотном у сорочках, полотняним дівчачим спідницям і хлопчачим штанах), наявністю багатого й яскравішого оздоблення на виробках, прикрас, святкових головних уборів, доповнень до одягу та взуття у вигляді черевиків, чобітків або чобіт (в залежності від статі й віку дитини, а також від статків селянської родини) [3, с. 27, 36-37].

Зрозуміло, що головним елементом дитячого одягу як у дівчаток, так і у хлопчиків була натільна довга сорочка з домотканого полотна [2, с. 48, 104-105; 9, с. 79]. Щодо усіх інших одягових компонентів, то вони виконували роль складових частин традиційного комплексу вбрання лише з певного віку дитини. Зокрема, дітей до трьох – п’яти років незалежно від статі вбирали тільки у сорочки (мається на увазі в теплу пору року чи за теплої погоди) та підперізували поясами чи мотузками [8, с.48; 17, с.158]. Крім сорочок й поясів, народний стрій хлопчиків та дівчаток зачасти включав і шапочки-чепчики, котрі тільки

наприкінці XIX ст. іноді вже розрізнялись за кроєм. У холодну пору року чи прохолодну погоду костюм дитини, яка вміла самостійно ходити доповнювався будь-якою теплою одежиною без статевих відмінностей. Починали розрізняти дівчачий і хлопчачий дитячий костюм лише у дітей трьох – шестирічного віку в залежності від місцевих традицій, тобто їх зодягали передусім у відповідний статі поясний, плечовий і верхній одяг, головні убори тощо. Повсякденний дитячий одяг перешивали зі старих дорослих речей або ним слугувало вбрання старших сестер чи братів, а новий одяг як для дітей, так і для підлітків справляли переважно до великих празників – Різдва, Великодня, храмового свята та ін. [9, с. 81-82]. Варто наголосити, що вік 13–15 років у селян вважався орієнтовною межею поділу між вживанням чисто дитячої та молодіжної ноші. До прикладу, в якості головних уборів дівчатка усіх локальних зон Поділля могли використовувати тільки живі або штучні квіти, різнобарвні начільні стрічки або стрічки чи інші прикраси для заплітання у волосся тощо. Ну і звичайно, в холодну пору вони зодягали на голову теплі хустини. В свою чергу носіння розмаїтих дівочих святкових вінків та локальних комбінованих головних уборів було чітко регламентовано віком у всіх куточках подільських субрегіонів, адже означало досягнення дівчиною повноліття та її готовність ходити з молоддю на вечорниці [7, с. 177-178; 20, с. 172; 23, с. 68].

Загалом дівчачий і дівочий (13–17 років) стрій буковинських подолянок складався із натільної сорочки [49], поясних горботки й записки-фартуха, пояса (баюрки, крайки), плечового кептаря та станового кожуха. Додатковими святковими елементами були прикраси (сережки (когутки), гердани, корали, намисто з дугого скла, намисто з монет, натільні хрестики тощо) та головні убори, які різнилися за віком. Так, з поміж головних уборів дівчатка Буковинського Поділля могли прикрашати голову лише усіякими квітами та начільними стрічками, а заплетені коси (частіше декілька) – кольоровими биндами й “бовтичками”. Молоді дівчата на свята вже застосовували як відповідні вікові головні убори різноманітні вінки й такі комбіновані убори, як “вінок”, “капелюшиння”, “карабуля”, “кода” й “коробка” [20, с. 172-173; 23, с. 68, 73]. В холодний сезон дівчатка та дівчата обов’язково носили хустки. Натомість народний костюм буковиноподільських хлопчиків та юнаків був цілком подібним до чоловічого й включав у себе сорочку [50, ОДВ – 2056], штани “портянички” (портяниці) [50, ОДВ – 643/2], кептар, кожух, тканий пояс, оздоби (натільні хрестики) і головні убори (брить, кресаню або кучму). У якості взуття дівчатка й хлопчики носили здебільшого “дерев’янки”, солом’яні чи постולי, рідше на свята у холодну пору – чобітки, а влітку діти ходили зазвичай босоніж. У подільських селах Хотинського району діти, як і дорослі взимку поверх чобіт взували солом’яні постולי з метою утеплення ноги [51, ЧКМ – III – 8221]. Доповненнями до одягу слугували вовняні тайстри [18, с. 64-65; 20, с. 172; 23, с. 68, 73].

Західноподільська традиційна ноша дівчаток і дівчат складалася із натільної домотканої сорочки [41, О – 6454; 44, Т – 1428; 47, КН – 18020, 18021, 18628],

поясних обгортки (опинки) [40, НМТ – 854] й запаски-фартуха, пізніше спідниці, пояса (баюрки, крайки) та станових свитки й кожуха в залежності від пори року. На свята їм зодягали плечові безрукавки (оксамитові горсики, камізьки) [44, Т – 2765] або лейбики [44, Т – 2949] (киптарі – в наддністрянських районах) [41, О – 2886] та чіпляли багато різного нашійного та нагрудного намисто, яке густо розміщувалося на пазусі, практично сягаючи довжиною до пояса. Так оздобами тут слугували сережки (когутки), гerdани, дуге скляне намисто, корали, намисто з монет, натільні хрестики та ін. Серед головних уборів дівчатка полнобляли начільні стрічки й гerdани, стрічки й уплітки в коси, а дівчата – вінки та вінкоподібні убори, взимку вони утеплювали голову хустками. Варто зазначити, що волосся дівчаткам і дівчатам обов'язково заплітали в одну, дві або навіть декілька кісок [3, с. 35]. У свою чергу традиційний комплекс убрання західноподільських хлопчиків і юнаків містив довгу домоткану сорочку (у південних районах нижче колін) [31, ПЕ – 330], штани “портянички”, тканий пояс, лейбик (у наддністрянських районах), свитку або кожух, натільний хрестик як оздобу та солом'яний бриль або кучму як головний убір. Щодо взуття, то у своїй переважній більшості діти ходили босоніж, лише подекуди на свята у теплу пору року взували дерев'яники, солом'яники, личаки чи постоло, а в холодну – черевички, чобітки або чоботи [3, с. 27, 36-37].

Дитячий народний костюм Східного Поділля, зокрема, святкова дівчача й дівоча ноша включала натільну домоткану сорочку [45, KB – 2012], стегнові горбатку й подекуди запаску-фартух, згодом спідницю, пояс (баюр, крайку), зрідка нагрудну керсетку (на свята) та верхні вироби – свитку чи кожух відповідно до пори року. Роль додаткових святкових елементів виконували прикраси (сережки, баламути, дугі пацьорки, згарди, корали, натільні хрестики та ін.), які відповідно до статків селянської родини зодягали густішими або рідшими рядками на шії та грудях. З-поміж дівчачих уборів на голову тут також побутовали начільні бинди [32, Т – 2443, 2444] та стрічки й кісники в заплетені коси, а серед дівочих – вінки й вінкоподібні убори, зимової ж пори вони прикривали волосся різнокольоровими хустками [46, Т – 298, 299, 586, 587, 758, 773]. Зачіскою у дівчаток була традиція заплітання волосся частіше в одну або дві коси, рідше – в декілька кісок. Вузько локально, до прикладу, в Могилів-Подільському районі чотири коси плели лише дівчаткам підліткового віку [28, с. 122-123]. Натомість хлопчачий і юнацький народний стрій Східного Поділля складався з домотканої сорочки [32, Т – 4254; 41, О – 7782], полотняних або сукняних штанів, тканого пояса, свитки або кожуха. У якості прикраси слугував натільний хрестик, а головних уборів – солом'яний бриль або смушева шапка, пізніше картуз і кашкет. У будні діти й підлітки ходили босоніж і тільки на свята взували у теплі дні личаки-верзуни чи постоло [45, KB – 198], а взимку – чобітки або чоботи.

Дитяче дівчаче й дівоче традиційне вбрання Центрального Поділля складалося з домотканої сорочки [38, KB – 5, 166, 261, 263, 321, 956], поясної обгортки (горбатки, спідниці [34, Т – 125]) й іноді запаски-фартуха або фартуха

(фартушка), подекуди нагрудної камізьки (на свята – горсетки [38, KB – 683] або керсетки) та верхніх – зачасти осінньо-весняної свитки або зимового кожушка. Як святкові прикраси в залежності від заможності селянської сім'ї дівчатам зодягали разки нашійних і нагрудних намист (галочки (бісерні стрічки, шлейники), дугі пацьорки [34, С – 10], згарди, корали [48, С – 86], скляні намиста, силянки-коміри) або дукачі, медальйони, натільні хрестики тощо та чіпляли вушні оздоби – сережки. У якості головних дівчачих уборів використовували начільні стрічки, ленти й вплітки (стьожки) в коси, натомість дівочих – вінки (з живих і штучних квітів та інших матеріалів) [42, В – 2434] і вінкоподібні убори [42, В – 2174]. Взимку обидві категорії дівчат носили різнокольорові хустки з метою захисту від холоду. Зазвичай волосся дівчаткам традиційно заплітали в одну, дві, іноді три або чотири кіски, які могли укладати навколо голови або у вигляді кошечки на потилиці. В свою чергу хлопчачий і юнацький традиційний костюм Центрального Поділля включав довгу домоткану сорочку у дитячому віці й дещо коротшу – у підлітковому, полотняні чи сукняні штани теж з підліткового віку (з ногамицями вужчими у районах наближених до кордонів Західного Поділля та дещо ширшими у районах на межі зі Східним Поділлям). Ткані пояси (крайки) знову ж таки виконували роль завершального елементу комплексу вбрання, котрий у прохолодні пори року доповнювався свитками або кожухами. Носили вони й елементарні оздоби, зокрема, натільні хрестики. Серед хлопчачих головних уборів перевагу віддавали спочатку солом'яним бриляям або смушевим шапкам в залежності від сезону, а згодом – картузам і кашкетам. Щодня у теплу погоду всі діти ходили босими, й лишень у святкові дні або в холодну пору року взували личаки-верзуни чи постолы, чобітки чи чоботи.

Таким чином, дитячі комплекси традиційного вбрання подільських українців містили загальнопоширені в Україні елементи народного одягу, головні убори, пояси, взуття та прикраси. Разом з тим окремі види складових загальноукраїнського костюма подоляни, в тому числі й дитяча вікова категорія не носили. Навпаки існували ансамблеві компоненти, які були характерні тільки подільським українцям. Одночасно знаходимо одягові елементи дитячого вбрання, котрі побутували лише в тій чи іншій локальній зоні Поділля – Буковинській, Західній, Східній або Центральній. Звичайно, що пояснити це явище можна специфікою межування усіх субрегіонів Поділля з різноманітними історико-етнографічними регіонами і районами України та історичним поступом подільського краю, впродовж якого практично усі подільські локальні зони перебували у складі різних країн та зазнавали впливу їх культур і традицій. Але поданий у статті аналіз субрегіональних особливостей дитячої носі Поділля не є завершеним з огляду на подальші музейні та польові дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Білан М., Стельмашук Г. Українській стрій. Львів: Фенікс, 2000. 328 с.
2. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация // Матеріали до етнології й антропології. Львів, 1929. Т. XXI–XXII. Ч. I. С. 43-109.

3. Борщівщина. Народне мистецтво, побут та звичаї. Альбом – каталог музейних фондів Борщівського краєзнавчого музею / [автор тексту Любов Волинець]. Нью-Йорк: Український музей, 1994. 64 с.

4. Васіна З.О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом]. Т. 2. XIII – початок XX ст.: Наук.-худож. реконструкції. Київ: Мистецтво, 2006. 448 с.: іл.

5. Вовк Х. Одежа // Студії з української етнографії та антропології. Прага, 1928. С. 124-170.

6. Врочинська Г. Українські народні жіночі прикраси XIX – поч. XX ст. Київ: Родовід, 2008. 230 с.: кольор. іл.

7. Гальчевська Л. Традиційні головні убори українців Східного Поділля кінця XIX – XX ст. // Народний костюм як виразник національної ідентичності: збірник наук. праць / [за ред. М. Селівачова]. Київ: ТОВ “ХІК”, 2008. С. 177-195.

8. Головацкий Я.Ф. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии. Санкт-Петербург, 1877. С. 48 с илл.

9. Гурошева Наталя. Традиційний український дитячий одяг // Народна творчість та етнографія. 1995. № 1. С. 77-82.

10. Дитина [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Дитина>. 15.02.2018. – Назва з екрану.

11. Іваневич Л. До особливостей класифікації жіночого натільного одягу українців Поділля // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2013. № 3. С. 91-98.

12. Іваневич Л. Історико-географічні та історико-етнографічні межі дослідження народного вбрання українців Поділля // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ, 2013. № 5. С. 88-100.

13. Іваневич Л. Традиційне вбрання українців Західного Поділля: особливості класифікації // Народознавчі зошити. Львів, 2014. № 5. С. 1062-1072.

14. Іваневич Л.А. Традиційний комплекс вбрання буковинських подолян // П'ята Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція (16–17 жовтня 2015 року, м. Могилів-Подільський). Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2015. С. 376-401.

15. Іваневич Л.А. Узагальнена типологія традиційного комплексу вбрання українців Східного Поділля XIX – початку XX століття // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія: історія: зб. наук. праць / [за заг. ред. проф. О. А. Мельничука]. Вінниця: ДП “Держ. картографічна фабрика”, 2014. Вип. 22. С. 123-129.

16. Іваневич Лілія Народна ноша українців Центрального Поділля: класифікаційні відміни // Spheres of culture. Journal of Philology, History, Social and Media Communication, Political Science, and Cultural Studies. Lublin, 2015. Vol. XI. С. 489-500.

17. Кайндль Р. Приповідки буковинських руснаків і гуцулів // Етнографічний збірник. Львів: НТШ, 1898. Т. V. С. 156-159.

18. Кожолянко Г. Доповнювальні елементи традиційного народного костюма українців Буковини // Народна творчість та етнологія / [голов. ред. Г.°Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Київ, 2010. № 1. С. 64-65.

19. Кожолянко Г. Етнографія Буковини. Монографія. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 384 с.: іл.

20. Кожолянко Я. Буковинський традиційний одяг. Чернівці; Саскатун, 1994. 262 с.

21. Косаківський В. Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – поч. XXI ст.): автореф. дис. канд. іст. н.; НАНУ. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. Київ, 2013. 20 с.
22. Косміна О. Традиційне вбрання українців. Київ: Балтія-Друк, 2008. Т. I. Лісостеп. 160 с.; іл.
23. Костишена М. Український народний костюм Північної Буковини. Традиції і сучасність. Чернівці: Рута, 1996. 190 с.
24. Матейко К. Український народний одяг. Київ: Наук. думка, 1977. 224 с.: іл.
25. Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник. Київ: Наук. думка, 1996. 196 с.
26. Ніколаєва Т. Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля // Поділля / [під ред. Артюх Л.Ф., Балушка В.Г., Болгарович З.С. та ін.]. Київ: Видавництво НКЦ “Доля”, 1994. С. 260-276.
27. Ніколаєва Т. Український костюм. Надія на ренесанс. Київ: Дніпро, 2005. 320 с.
28. Стельмашук Г. Українські народні головні убори. Львів: Апріорі, 2013. 276 с.
29. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край, снаряженной Русским географическим обществом: Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Санкт-Петербург, 1877. Т. 7. Ч. 2. Малоруссы Юго-Западного края. С. 374-452.
30. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. Львів: Свічадо, 2007. 119 с.: іл.
31. Фонди Борщівського обласного краєзнавчого музею Тернопільської області. Група “побут, етнографія”. ПЕ – 330, 876, 1026.
32. Фонди Вінницького обласного краєзнавчого музею. Група “тканини”. Т – 1780, 2443, 2444, 2866, 3055, 3082, 4254.
33. Фонди Вінницького обласного художнього музею. Група “народний костюм”. НК – 34, 155.
34. Фонди державного історико-культурного заповідника “Межибіж”. Група “тканини”. Т – 125, 181, 441, 577; група “скло”. С – 10.
35. Фонди Житомирського обласного краєзнавчого музею. Група “тканини”. Т – 2466, 3594, 3595.
36. Фонди Кам’янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Книга тканин. КТК – 71, 74, 680.
37. Фонди Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (Львів). Група “етнографія і промисли”. ЕП – 22267, 75241, 80530.
38. Фонди навчально-наукової лабораторії етнології Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Книга вступу. КВ – 5, 162, 166, 261, 263, 321, 364, 514, 592, 605, 665, 683, 956.
39. Фонди навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського. Книга вступу. КВ – 795, 1887.
40. Фонди Національного музею ім. А. Шептицького (Львів). Група “народне мистецтво, тканини”. НМТ – 113, 854.
41. Фонди Національного музею народної архітектури та побуту України (Київ). Група “одяг”. О – 789, 2886, 6454, 7782.

42. Фонди Національного музею українського народного декоративного мистецтва України (м. Київ). Група “вишивка”. В – 2174, 2434; група “килими, тканини”. В – 2612, 5873.

43. Фонди Одеського державного історико-краєзнавчого музею. Група “побутові речі”. Б – 3464.

44. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Група “тканини”. Т – 497, 505, 555, 1428, 2696, 2765, 2949, 2989, 8532, 8945.

45. Фонди Тиврівського районного краєзнавчого музею Вінницької області. Книга вступу. КВ – 198, 408, 2012, 2790, .

46. Фонди Тульчинського районного краєзнавчого музею Вінницької області. Група “тканини”. Т – 298, 299, 586, 587, 758, 773.

47. Фонди Українського центру народної культури “Музей Івана Гончара” (м. Київ). Книга надходжень. КН – 18020, 18021, 18628.

48. Фонди Хмельницького обласного краєзнавчого музею, група “тканини”, Т – 163, 2752; група “скло”, С – 86.

49. Фонди Хотинського історичного музею (Чернівеччина). Група “предмети”. Сорочка підліткова дівчача з етнографічної експозиції. Поч. XX ст. Хотинський район.

50. Фонди Чернівецького музею народної архітектури та побуту. Група “одяг і взуття”. ОДВ – 643/2, 2056.

51. Фонди Чернівецького обласного краєзнавчого музею (ЧКМ). Група “ЧКМ – III (історико-речова група)”. III – 5169, 8221; група “тканини”. Т – 251.

52. Фонди Чернівецького обласного художнього музею. Група “тканини”. Т – 1207.

Liliya Ivanevych

The local features of the traditional children's attire of Ukrainians from Podillia

On the basis of analysis and systematization of the works of such scientists and ethnographers of the XXth – beginning of the XXIst century as Y.Golovatskyi, P.Chubynskyi, F.Volkov, V.Biletska, E.Mateiko, U.Koszoliano, M.Kosteshena, T.Nekolaiva, G.Koszoliano, M.Belan, G.Stelmaschuk, Z.Vasena, O.Fedorchuk, O.Kosmena, A.Vrochenskay, V.Kosakovsky, N.Gurosheva, L.Gal'chevs'ka and L.Ivanevych the problem of investigation the traditional children's attire of the Ukrainians from Podillia of the XIXth – beginning of the XXth century is shown in the article.

The sources of the works are the manually processed collections of the Podillian's costume of the National Museum of Ukrainian Folk Decorative Art, National Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine and Ukrainian Center of Folk Culture “Museum of Ivan Gonchar” (Kiev), Museum of Ethnography and Art Trade of the Institute for people learning of NAS of Ukraine (Lvov), the regional edge learning Museums of Vinnitsa, Ternopil', Khmelnytskyi and Chernivtsi and other museums.

For the first time the attempt to create regional and local features of folk children's attire of the Ukrainians of all the subregions of Podillia, namely Bukovyns'ke, Western, Eastern and Central. The study shows that traditional

children's costumes were in fact a small copy of adult female and male clothes and contained the same components. According to this fact, the main difference between the children's complexes of the clothes of various local zones of Podillya was the use of shirts, which was embroidered with using of subregions techniques with appropriate ornaments and color schemes. Also somehow children's costumes differed of their inherent belt clothes and shoulder clothes, hats, shoes, adornments and, sometimes, additions to the clothes.

Keywords: *traditional children's costume, Ukrainians from Podillia, subregions, local features, body clothes, belt clothes, shoulder clothes, outerwear, hats, shoes, adornments, belts, additions to the clothes.*

Одержано 1 вересня 2017 року

УДК 910.4:379.85(477.43)

Ю.А.Хоптяр

Туристичні напрямки на Поділлі початку ХХІ ст. як засіб розвитку пізнавальних здібностей молоді (на матеріалах Ярмолинеччини)

У статті робиться спроба розглянути можливості пов'язані з визначенням туристичних напрямків на Поділлі (Ярмолинеччині) на сучасному етапі, як засобу розвитку пізнавальних здібностей молоді. Розбудова духовних, ідеологічних підвалин суспільства – необхідна суспільна потреба, коли звернення до історії взагалі, і історії регіонів, адміністративних формувань, окремих населених пунктів зокрема, відроджує історичну пам'ять, віру у торжество взятого курсу, формує патріотизм, гуртує націю.

На тлі інших місцин давніх історичних та культурних осередків України помітно виділяється Ярмолинеччина. Ярмолинецький район розташований у центральній частині Хмельницької області у верхів'ях р. Ушиці і був утворений у березні 1923 р. До його складу увійшла більшість територій колишньої Шарівської волості, крім того, частина сіл входила до Зінківського, Михайлівського, Смотрицького, Солобківського, Фельштинського районів. Остаточоно район сформувався у 1965 р. З 1923 р. адміністративним, господарським та культурним центром стало с. Ярмолинці, а з 1958 р. селище міського типу. Загальна площа району становить 89,9 тис. га, що складає 4,5% території області. Відстань по шосейній дорозі до